

Judikatura k 2. rodinněprávnímu sympoziu

Protiprávní změna bydliště nezletilého

Usnesení Ústavního soudu ze dne 14. 3. 2017, sp. zn. I. ÚS 955/15:

Je tedy nespravedlivé, aby matka fakticky profitovala z toho, že dítě protiprávně odvezla do 200 km vzdáleného místa. Skutečnost, že jeden z rodičů protiprávně (jednostranně) změnil bydliště dítěte je podstatnou okolností, kterou je třeba zohlednit při rozhodování, komu dítě svěřit do péče a při rozhodování o rozsahu a podmínkách styku. Například ke předávání dítěte ke styku by mělo zásadně docházet v místě původního bydliště dítěte. Pro jiné rozhodnutí by měly existovat dostatečné závažné důvody, které by měly být v soudním rozhodnutí vysvětleny.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19.12.2013, sp. zn. 30 Cdo 1510/2013:

Zájem dítěte vyžaduje, aby jeho poměry byly v řízení ovládaném vyšetřovací zásadou upraveny soudem, u něhož se předpokládá, že tak učiní s plnou znalostí věci, bezprostředně, hospodárně a v rozumné době. Přenesení příslušnosti ve smyslu ustanovení § 177 odst. 2 o. s. ř. (ve znění účinném do 31. 12. 2013) tak bude bránit např. pouhá snaha jednoho z rodičů o „legalizaci“ pobytu dítěte v jiném místě (často značně vzdáleném), než je původní bydliště, vedená záměrem omezit či znemožnit styk dítěte s druhým z rodičů.

Nález Ústavního soudu ze dne 13. 3. 2012, sp. zn. II. ÚS 3765/11:

Současně Ústavní soud byl nucen přihlídnout i ke specifickým podmínkám řízení ve věci péče o nezletilé, které jsou v obecné rovině charakterizovány především jako sledování a chránění zájmů dětí, které převyšují zájmy ostatních účastníků řízení, byť je nepochybné, že zájmem společnosti je především vytvářet takové společenské, sociální a morální prostředí, aby ke konfliktu zájmů všech účastněných, tj. rodičů, nezletilých i jejich kolizních opatrovníků, nemuselo docházet. (s odkazem na usnesení Ústavního soudu sp. zn. IV. US 25/03 ze dne 24. 11. 2004)

Usnesení Ústavního soudu ze dne 13.12.2006, sp. zn. III. ÚS 438/05

Ústavní soud konečně zkontroloval, zda zásah do základního práva stěžovatele ob stojí v testu proporcionality (přiměřenosti). Poznamenává, že z pozitivního závazku státu na poli ústavní garance a ochrany rodičovství a rodiny, resp. rodinného a soukromého života (srov. čl. 32 Listiny a čl. 8 Úmluvy) v kontextu projednávaného případu vyplývá, že soudy jsou povinny svěřenými procesními prostředky vytvářet předpoklady pro narovnání narušených vztahů mezi rodiči a dětmi, včetně prostředků donucení, může-li takové opatření vést ke sledovanému cíli a je-li přiměřené.

A) Aktuální vnitrostátní judikatura

Shrnutí:

Ústavní soud dlouhodobě judikuje, že obecně je protiprávní (jednostranná) změna bydliště dítěte provedená jedním rodičem skutečně podstatnou okolností, kterou je třeba zohlednit při rozhodování, komu dítě svěřit do péče a při rozhodování o rozsahu a podmínkách styku. Protiprávním přemístěním dítěte by neměl rodič profitovat a je proto namístě upravit i místo předávání dítěte s ohledem na tuto skutečnost a min. rovnoměrně zatížit oba rodiče. Obecné soudy mají reagovat na nově vzniklou situaci a řešit ji formou předběžných opatření, nikoliv řešení odsouvat až na meritorní rozhodnutí v dané věci.

Ani velká vzdálenost bydliště rodičů automaticky nevylučuje střídavou péči, či nastavení asymetrické péče.

Přesto se najdou rozhodnutí, které se od této myšlenkové linie odchyľují, nejčastěji proto, že Ústavní soud shledá odůvodnění obecných soudů za dostatečné nebo považuje, že by zásah Ústavního soudu nevedl k nápravě situace v nejlepší zájmu dětí, nebo očekává, že obecné soudy styk rodičů teprve podrobně upraví v meritorním rozhodnutí.

Ústavní soud také opakovaně uvádí, že v důsledku nemožnosti dovolání chybí sjednocující praxe ze strany Nejvyššího soudu, což paradoxně vede k větší právní nejistotě účastníků řízení.

Nález Ústavního soudu ze dne 12. července 2024, sp. zn. III. ÚS 3431/23 – Matka se bez souhlasu otce odstěhovala i s dítětem do jiného města. Soudy rozhodly o péči matky a styku s otcem, otec ale brojil proti tomu, že musel přebírat a předávat dítě vždy v místě bydliště matky.

*26. Pro všechny zde uvedené důvody Ústavní soud dospěl k závěru, že rozhodnutí krajského soudu je v napadeném výroku I., odst. 1.3, nutné zrušit. K tomu dodává, že nezbytnost zásahu je v posuzované věci odůvodněna rovněž skutečností, že úprava styku stěžovatele s nezletilou byla soudy učiněna pro delší časové období [např. úprava styku o jarních školních prázdninách je výslovně nastavena až do roku 2029; srov. I. výrok, odst. 1.2, písm. b) rozsudku krajského soudu], a nelze proto automaticky očekávat brzké další rozhodnutí obecných soudů v této věci, v němž by zjištěné pochybení mohlo být rovnou napraveno. Ačkoliv by tak - s ohledem na výše nastíněné meze přezkumu rodinněprávních věcí Ústavním soudem - **obecně bylo možno přijmout krátkodobé či jednorázové vychýlení práv a povinností spojených s uskutečňováním styku s nezletilým ve prospěch jednoho z rodičů, založené rozhodnutím obecného soudu, z dlouhodobého hlediska Ústavní soud spatřuje v takovéto nerovnoměrnosti možný důvod ke svému zásahu** (srov. usnesení ze dne 12. 3. 2014, sp. zn. IV. ÚS 197/14).*

*27. Ústavní soud není oprávněn předjímat nové rozhodnutí krajského soudu o určení místa přebírání a předávání nezletilé v souvislosti se stykem se stěžovatelem, ani o konkrétním rozložení s tím spojených práv a povinností mezi rodiče. **Zdůrazňuje však, že krajský soud bude v dalším řízení povinen zjišťovat přinejmenším to, zda matkou tvrzené překážky (týkající se nedostatečných řidičských dovedností a dostupnosti využívání veřejné hromadné dopravy), které doposud v řízení nebyly blíže zjišťovány a prokazovány, popřípadě jiné v řízení zjištěné skutečnosti, mohou odůvodnit závěr, že je namíste odchýlit se od obecného požadavku na rozložení práv a povinností spojených s uskutečňováním styku rovnoměrně mezi oba rodiče. Dosavadní skutková zjištění takovíto závěr nepodporují. Ať již přitom krajský soud dospěje k jakémukoliv názoru, je povinen své rozhodnutí náležitým a přezkoumatelným způsobem odůvodnit.***

Usnesení Ústavního soudu ze dne 13. března 2024, sp. zn. IV. ÚS 518/24 - Matka měla děti protiprávně přemístit 300 km. Následně soudy rozhodly o svěřeni dětí do péče matky a upravily styk stěžovatele a dětí. Stěžovatel namítal, že soudy nezohlednily vnitrostátní únos a dostatečně nevysvětlily, proč není možná střídavá péče i přes větší vzdálenost bydlišť rodičů. ÚS stížnost odmítl, soudy dostatečně odůvodnily svá rozhodnutí.

*12. Ústavní soud s ohledem na obsah stížnostní argumentace připomíná své předchozí závěry zdůrazňující, že **protiprávní (jednostranná) změna bydliště dítěte provedená jedním rodičem skutečně je podstatnou okolností, kterou je třeba zohlednit při rozhodování, komu dítě svěřit do péče a při rozhodování o rozsahu a podmínkách styku** (srov. usnesení sp. zn. I. ÚS 955/15 ze dne 14. 3. 2017). Judikatura Ústavní soudu rovněž akcentuje, že **kritérium velmi velké vzdálenosti bydliště rodičů nemůže být jediným důvodem vylučujícím vhodnost střídavé péče, aniž by byl blíže zkoumán dopad častého stěhování***

(cestování) na vývoj nezletilého a celkový kontext případu. Závěr, že cestování a stěhování (a tedy i střídavá péče) nejsou v zájmu nezletilého, proto nemůže být založen na tvrzení zohledňujícím výhradně vzdálenost mezi bydlišti rodičů, ale musí být přesvědčivě odůvodněn, zejména se zohledněním dopadů cestování a stěhování na vývoj nezletilého (srov. náleží sp. zn. III. ÚS 149/20 ze dne 31. 3. 2020).

13. Napadená rozhodnutí nicméně právě předestřeným ústavním požadavkům dostojí. **Obecné soudy totiž dostatečně odůvodnily, proč nelze nezletilé svěřit do střídavé péče. Vzaly v potaz aspekt vzdálenosti mezi bydlišti rodičů, který ale v souladu se shora citovanou judikaturou neposuzovaly izolovaně. Obecné soudy totiž s odkazem na znalecké stanovisko zdůraznily, že dojíždění by pro děti představovalo neúměrnou zátěž spjatou se zdravotními riziky, přičemž zohlednily rovněž existenci problémů dětí se zařazením do kolektivu (u syna spjatou s tzv. selektivním mutismem), jež by se ještě znásobily v případě nařízení střídavé péče a střídání více předškolních kolektivů.**

Nález Ústavního soudu ze dne 28. února 2024, sp. zn. I. ÚS 3399/23 - Na základě rozhodnutí soudu byl nezletilý v péči matky a otcí byl upraven styk s nezletilým o víkendů. Matka následně protiprávně změnila bydliště dítěti do více než 400 km vzdáleného místa. Dítě svěřeno do péče otce. Odvolací soud předběžné opatření zrušil. Otec brojil proti zrušení předběžného opatření, uvedl, že dítě od přemístění prakticky neviděl a soudy tak posvětily nezákonné jednání matky.

35. **Za takové situace soudy měly povinnost - z úřední moci - zajistit efektivní ochranu základního práva na rodinný život stěžovatele i nezletilého, a to i v případě, že konkrétní návrhy na nařízení předběžného opatření, které formulovali účastníci řízení, považovaly za nedůvodné. Přímou ustanovení § 12 odst. 1 ve spojení s § 13 zákona o zvláštních řízeních soudních umožňují opatrovnickým soudům v tzv. beznávrhových řízeních nařídit bez návrhu i tzv. běžné předběžné opatření ve smyslu § 102 občanského soudního řádu. Odsunutí řešení problému do budoucna může být s ohledem na běh času přímo v rozporu se zájmem nezletilého.(...)**

37. **Odvolací soud měl v souladu s ústavněprávními požadavky k návrhu otce nově upravit jeho styk s nezletilým takovým způsobem, aby aktuální nastavení zohledňovalo protizákonné jednání matky, která se s dítětem odstěhovala 475 km daleko od původního bydliště rodiny bez souhlasu otce. V rámci rozhodování o předběžném opatření měl především zvážit místo a způsob předávání dítěte tak, aby negativní důsledky protiprávního jednání matky nenesl bez dalšího otec. V rámci nové úpravy styku měl odvolací soud zároveň posoudit, jaká forma styku je v nové situaci vhodná, kupříkladu zda není při realizaci styku třeba asistence odborných pracovníků apod.**

38. **Jednoduše řečeno, odvolací soud neměl v rámci rozhodování o předběžném opatření odkázat stěžovatele na meritorní rozhodnutí; měl využít jemu dostupné procesní prostředky standardního beznávrhového předběžného opatření takovým způsobem, aby styk nezletilého s dítětem byl realizovatelný alespoň v nějaké formě.**

39. **Nerozhodl-li odvolací soud flexibilně o nové úpravě styku dítěte s otcem, která by řádně zohlednila aktuální poměry v rodině, odsunul tím nepřipustně řešení problému až do konečného rozhodnutí ve věci. Takové vyřešení problému však s ohledem na běh času může přijít příliš pozdě.**

Usnesení Ústavního soudu ze dne 29. srpna 2023, sp. zn. IV. ÚS 180/23 - Matka protiprávně přemístila děti do 170 km vzdáleného města a následně navrhla svěřeni dětí do své péče. Stěžovatel navrhnul svěřeni do své péče. Soudy svěřily děti do péče matky a upravily péči s otcem asymetricky, přičemž i místo předání dětí bylo v bydlišti matky. ÚS se blíže nevyjádřil k vnitrostátnímu únosu.

*20. Co do výsledku úpravy péče o oba syny tak Ústavní soud napadená rozhodnutí nepovažuje za protiústavní. Obecné soudy ovšem nedostály shora popsaným požadavkům na odůvodnění závěru, proč nevyhověly stěžovatelově návrhu na střídavou péči. Objektivním ani subjektivním kritériím svědčícím pro či proti střídavé péči se totiž nevěnovaly buď vůbec, či tak učinily jenom obecně. Stejně tak obecné soudy nevyvěřily, proč přesně stěžovatel se svým návrhem neuspěl. **Jen povšechné odkazy na útlý věk dětí, špatnou komunikaci rodičů či vazby mezi sourozenci (ať už samostatně, nebo i kumulovaně) závěr o nevhodnosti střídavé péče odůvodnit nemohou (viz judikatura výše).** Z napadených rozhodnutí není vůbec zřejmé, jak konkrétně věk obou nezletilých brání střídavé péči, proč soudy považují komunikaci mezi rodiči za tak nevhodnou, že brání střídavé péči, a proč tato špatná komunikace má jít k tíži jen jednoho z nich, popřípadě v čem konkrétně návrh stěžovatele může více narušit vazby mezi sourozenci.*

21. Ústavní soud však navzdory tomu ústavní stížnost odmítl, neboť samotný výrok o péči a styku neústavním neshledal a zrušení napadených rozsudků pouze pro nedostatečné odůvodnění by paradoxně ještě více zasáhlo do základních práv stěžovatele, když by se stav úpravy péče a styku navrátil do situace ještě před rozhodnutím okresního soudu. (...)

22. Co se týče dalších námitek stěžovatele směřujících proti úpravě předávání nezletilých mezi matkou a stěžovatelem, také zde lze přisvědčit stěžovateli, že by oba rodiče měli nést náklady spojené s udržováním pravidelného osobního styku s dětmi rovnoměrně. Ústavní soud ve své judikatuře opakuje, že obecné soudy musejí vždy hledat rovnováhu mezi náklady spojenými s výchovou a péčí o děti, které oba rodiče budou vynakládat – a to nejen s ohledem na finance, ale také na vynaložený čas. Vzdálenost mezi bydlišti obou rodičů tedy nemůže za standardních okolností být k tíži pouze jednomu z nich. (...)

Nález Ústavního soudu ze dne 30. března 2023, sp. zn. ÚS I. ÚS 3522/22. Spor rodičů o svěřeni dcery do výlučné péče. Matka podala návrh na nahrazení souhlasu otce se změnou bydliště, prvoinstanční soud tento návrh zamítl a svěřil dceru do péče otce. Odvolací soud naopak rozhodl o svěřeni péče do péče matky, dcera se přestěhovala k ní. Soudy následně vyhověli otci s návrhem na doklad vykonání rozhodnutí a dcera opět byla v jeho péči v původním městě. Stížnost podal otec proti rozhodnutí odvolací soudu, s tím že nedůvodně upřednostnil právo matky na styk s dcerou. **Soud zde shrnul vztah velké vzdálenosti bydliště rodičů na rozhodnutí o střídavé péči.**

*32. Na tomto místě lze shrnout, že z ustálené judikatury Ústavního soudu vyplývá jasný závěr: **Obecné soudy jsou při posuzování vhodnosti střídavé péče povinny v souladu s čl. 32 odst. 4 Listiny a čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte zvažovat konkrétní dopady případného cestování a střídání školních kolektivů na dítě, ať je vzdálenost mezi bydlišti rodičů jakákoliv. Zároveň je třeba zdůraznit, že ani případný závěr o nevhodnosti častého cestování mezi bydlišti rodičů ve dvou různých školách automaticky (bez dalšího) neznemožňuje svěřeni dítěte do střídavé péče.** Dospějí-li obecné soudy k závěru, že pravidelné cestování a navštěvování dvou škol v rovnoměrných intervalech by nebylo v nejlepším zájmu dítěte, mají možnost zvolit tzv. asymetrický typ střídavé péče, v rámci kterého není časový rozsah péče shodný (rovnocenný).*

Nález Ústavního soudu ze dne 1. června 2020, sp. zn. I. ÚS 3784/19 - Matka brojila proti rozhodnutí krajského soudu, který svěřil nezletilé děti do péče otce a své rozhodnutí postavil primárně na posouzení (protiprávního) přemístění dětí matkou. Matka tvrdila, že k přemístění došlo se souhlasem otce a krajský soud nezohlednil nejlepší zájem dětí.

20. Krajský soud ve svém překvapivém rozhodnutí, které nebylo podloženo návrhy účastníků řízení ani provedenými důkazy, vyšel zejména ze skutečnosti, že stěžovatelka se i s nezletilými syny přestěhovala do 200 km vzdáleného bydliště, tudíž není na místě respektovat a ukotvit chováním stěžovatelky vyvolanou situaci, ale naopak je nutno poskytnout vzhledem ke stěžovatelkou vyvolanému konfliktu ochranu rodičovským právům otce, a nezletilé děti proto svěřil do jeho výlučné péče. Krajský soud tak rozhodl, aniž by respektoval celkový kontext okolností a aniž by prioritním hlediskem byl zájem nezletilých dětí.

Nález sp. zn. III. ÚS 149/20 ze dne 31. března 2020 – Syn byl svěřen do střídavé péče obou rodičů. Matka nezákonně přemístila syna do Německa. Odvolací soud svěřil syna do péče matky, upravil styk s otcem (sedm dní/měsíc) a určil bydliště nezletilého v Německu.

*30. V nyní posuzovaném případě městský soud sice připustil, že odůvodnění rozsudku soudu prvního stupně je zpracováno pečlivě a velmi podrobně (bod 17) a shledal provedené dokazování dostačujícím, avšak dospěl ke zcela odlišným závěrům, které však dostatečně neodůvodnil. **Vůbec se totiž nevyjádřil např. k protiprávnímu přemístění nezletilého na konci roku 2017 do Spolkové republiky Německo jeho matkou, které pouze konstatoval (bod 20) s poukazem na to, že matka nechce žít v České republice a chce se vrátit do Německa.** Nezabýval se rovněž celkovým postojem matky ke nastalé situaci (úmyslně si např. v České republice nehledala žádné pracovní uplatnění) a ani tím, že nezletilý v P. nenavštěvoval předškolní zařízení pouze z důvodu, že se jeho matka snažila, aby si zde nevytvořil větší zážemí, byť se oba rodiče rozhodli, že budou nezletilého vychovávat v P. a že bude navštěvovat mateřskou školu XX, určenou pro děti hovořící česko-německy (viz např. závěrečný návrh oddělení sociálně-právní ochrany dětí městské části Praha 2 ze dne 27. 5. 2019, č. l. 563, a také bod 13 odůvodnění citovaného rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 2). Všechny tyto aspekty zůstaly v napadeném rozsudku - na rozdíl od rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 2 - zcela opomenuty. **Ve svém důsledku pak městský soud nastolil situaci, kdy byl nezletilý svěřen do péče matky, byť to byla právě ona, kdo nerespektoval původní dohody obou rodičů.** Nepřesvědčivým se jeví rovněž zcela stručný a ničím nepodložený poukaz na ztrátu dosavadního zážemí (v kontextu napadeného rozhodnutí zjevně myšleno zážemí v K.) a nestálost výchovného prostředí, jímž městský soud doplnil odůvodnění odmítnutí střídavé péče. I zde se městský soud omezil toliko na prosté tvrzení. Jak navíc vyplývá z předchozích úvah, nelze pominout, že nezletilý měl své zážemí rovněž v P., a to navzdory zmíněným protichůdným snahám vedlejší účastnice řízení.*

Usnesení Ústavního soudu ze dne 9. dubna 2019, sp. zn. I. ÚS 780/19 – Dcera byla svěřena do péče matky, otec podal neúspěšný návrh na určení místa školní docházky pro dceru, nebo nesouhlasil s tím, aby dcera nastoupila do malotřídky v malé obci. Matka se následně bez souhlasu i s dcerou přestěhovala. Otec ani matka nepodali soudu návrh na nahrazení souhlasu rodiče s místem bydliště dítěte.

*Ústavní soud ověřil, že ve věci bylo provedeno adekvátní dokazování, na jehož základě byl dostatečně zjištěn skutkový stav. Z odůvodnění napadených rozhodnutí vyplývá, že soudy se námitkami stěžovatele (v podstatě shodnými jako v ústavní stížnosti) řádně zabývaly a celou věc zvažovaly s přihlédnutím ke aktuální situaci v rodině. Soudy shodně se stanoviskem Ústavního soudu vyjádřeným v usnesení sp. zn. I. ÚS 112/18 přisvědčily námitce stěžovatele, že matka neměla bez souhlasu otce určit nezletilé nové bydliště. **Avšak určení bydliště podle ust.***

§ 877 obč. zák. nebylo předmětem daného řízení, ani nebylo rodiči zahájeno, a nelze je nahrazovat řízením o udělení souhlasu k podání žádosti o přijetí nezletilé dcery do stěžovatelem navrhované školy.

Jádro problému nespočívá v rozhodovací činnosti soudů, ale v neochotě či neschopnosti rodičů dohodnout se na základní péči o nezletilou dceru. Vedou opakované soudní spory, jejichž cílem není zkevalitnění jejího života ani odbourání jejich negativních dopadů, ale jsou motivovány získáním určité "výhody" oproti druhému rodiči (snaha otce, aby dcera navštěvovala školu vzdálenou téměř 90 km od jejího tehdejšího bydliště, či odstěhování se matky s dcerou do P.). Žádný soud však nedokáže konflikt vyřešit ke spokojenosti obou rodičů.

Nález Ústavního soudu ze dne 29. května 2018, sp. zn. I. ÚS 2996/17 – Soudy svěřily dítě do péče matky a otcí upravil styk. Otec brojil proti rozhodnutí soudů, které nepřistoupily na střídavou péči a nezohlednily, že matka se i s dítětem opustila společnou domácnost a přestěhovala se do jiného města. V tomto rozhodnutí ÚS také analyzuje rozhodování o střídavé péči u větší vzdálenosti bydliště rodičů v praxi evropských soudů.

35. V zájmu rovnoměrného vyvážení překážek spojených s realizací styku dítěte s rodičem na větší vzdálenost považuje Ústavní soud za vhodné, aby tyto byly přeneseny částečně i na rodiče, jemuž bylo dítě svěřeno do péče. Z toho důvodu by obecné soudy měly s přiblížením k usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 955/15 postupovat při rozvržení povinností spojených se stykem minimálně tak, aby rodič, jemuž byly děti svěřeny do péče, byl povinen předat dítě ke styku v místě bydliště druhého rodiče nebo v místě, na němž se rodiče dohodnou. Oproti tomu by druhému rodiči vznikala povinnost předat dítě po ukončení styku rodiči, jemuž bylo dítě svěřeno do péče v místě jeho bydliště. Ústavní soud má za to, že uvedeným (a obecnými soudy používaným) postupem budou výše zmíněná negativa spojená s realizací styku rovnoměrně rozvržena mezi oba rodiče. Další výhodou takového postupu je to, že oba rodiče budou muset vynaložit na realizaci styku nejen přibližně stejnou finanční částku, ale rovněž budou muset na překonání vzdálenosti vynaložit svoji energii a čas, což u jiných řešení zohledněno není. Nutno přiznat, že záležitost kladená na samotné dítě se tímto nemění.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 4. dubna 2018, sp. zn. I. ÚS 112/18 – Stěžovatel usiloval o svěření nezletilé dcery do střídavé péče a nesouhlasil s odmítnutím soudu určit dceři trvalé bydliště i přesto, že se matka přestěhovala do vzdáleného města.

Co se týče návrhu stěžovatele na určení bydliště nezletilé, krajský soud uvedl, že bydliště nezletilé bylo stanoveno rozsudkem Okresního soudu v Olomouci č. j. 40 Nc 6/2014-269 ze dne 27. 5. 2014, kterým byla nezletilá svěřena do péče matky. Z tohoto důvodu potvrdil výrok soudu prvního stupně, jímž byl návrh stěžovatele zamítnut. **Jak patrně, obecné soudy prostřednictvím napadeného výroku fakticky určily jako místo bydliště nezletilé aktuální bydliště matky, v němž se tato zdržovala již před vydáním rozhodnutí soudu o svěření nezletilé do její péče.** Ústavní soud má za to, že za daných okolností, kdy obecné soudy věcně vyjádřily názor na místo bydliště nezletilé, je otázka přesné formulace výroku otázkou ryze formální, jež postrádá praktický význam a tím i příslušné ústavněprávní konsekvence. Ústavní soud ovšem upozorňuje, že rozhodnutí obecných soudů nelze v žádném případě interpretovat tak, že matka může v budoucnu libovolně určovat bydliště nezletilé. Ke změně bydliště nezletilé na jinou adresu, než která je uvedena v rozsudku Okresního soudu v Olomouci č. j. 40 Nc 6/2014-269 ze dne 27. 5. 2014, je nutný souhlas obou rodičů. V případě jejich neshody bude nutné, aby o bydlišti nezletilé rozhodl v souladu s § 877 občanského zákoníku soud.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 3. dubna 2018, sp. zn. III. ÚS 188/18 – Matka nezákonně změnila bydliště i školu nezletilým dětem. Na základě předběžného opatření bylo matce nařízeno, aby se této změny zdržela. Odvolací soud ale toto předběžné opatření změnil s tím, že matka má děti v péči a stěhování je běžnou životní situací.

(...) Nesouhlasí-li tedy stěžovatel s tím, že matka změnila nezletilým bydliště a školská zařízení, nic mu nebrání, aby z důvodu neshody o bydlišti nezletilých podal meritorní návrh podle § 877 občanského zákoníku, když řízení o neshodě rodičů je výlučně návrhové. V uvedeném řízení by pak stěžovatel měl prostor pro uplatnění námitek, které nyní předestírá v ústavní stížnosti (např. pochybnosti o důvodech výpovědi z nájmu dané matce, možnost zaměstnání matky v O., finanční situace matky, obtížnost realizace styku po přestěhování nezletilých apod.) Je však pravděpodobné, že se okresní soud bude částečně těmito otázkami zabývat v souvislosti s návrhem matky ze dne 14. 6. 2017 o nahrazení souhlasu stěžovatele se změnou školských zařízení nezletilých, o kterém krajským soudem dosud nebylo rozhodnuto. To však nemění nic na skutečnosti, že, jak již bylo výše uvedeno, důvody pro nařízení předběžného opatření, kterým bylo uloženo matce zdržet se změny místa bydliště a školských zařízení nezletilých dětí, jak je shledal okresní soud, dány nebyly.

Prizmatem výše uvedeného se Ústavní soud ztotožňuje se závěrem krajského soudu, v němž se dovozuje, že za stávajících okolností nebylo nezbytné přijmout bezodkladné zatímní řešení v nejlepší zájmu nezletilých dětí, s nímž naopak soud shledal rozporným stav, kdy by nezletilé děti musely navštěvovat školská zařízení v místě vzdáleném více než 100 km od jejich bydliště. V této souvislosti Ústavní soud opětovně připomíná zatímní charakter napadeného rozhodnutí, a s tím související skutečnost, že tvrzení obou stran sporu budou předmětem řízení ve věci samé před obecnými soudy (o návrhu matky na nahrazení souhlasu stěžovatele se změnou školských zařízení nezletilých), které budou vždy povinny svá rozhodnutí činit s přihlédnutím k nejlepšímu zájmu nezletilých.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 13. února 2018, sp. zn. IV. ÚS 3332/17 – Stěžovatel brojil proti úpravě styku s dětmi 1x za tři týdny. Soudy dle něj nezohlednily, že matka nedodržovala dohodu o styku, přestěhovala se do 100 km vzdáleného místa a soudy mu styk zkrátily a uložil předání dětí v místě bydliště matky.

Ústavní soud se částečně ztotožňuje s námitkou stěžovatele ohledně jeho nespravedlivého zatížení při vyhledávání a vracení dětí v místě jejich bydliště (bydliště matky). Problematiku rodiče, který děti proti vůli druhého rodiče odstěhuje do vzdáleného místa, je třeba nahlížet ve světle aktuální doktríny citované např. v usnesení sp. zn. I. ÚS 955/15 ze dne 14. 3. 2017 či v usnesení sp. zn. I. ÚS 2527/17 ze dne 17. 8. 2017. Uvedená usnesení se sice vztahují k řízení o předběžném opatření, avšak není důvod jejich závěry nevztáhnout i na meritorní rozhodnutí o úpravě styku. Ústavní soud v souladu se zmíněnou doktrínou vyložil, že určení místa bydliště dítěte je součástí rodičovské odpovědnosti ve smyslu § 858 občanského zákoníku sdílené oběma rodiči. Zásadně proto nelze změnit místo bydliště dítěte proti vůli druhého rodiče, tím méně by pak měl být nepečující rodič v důsledku takové jednostranné změny na svém styku s nezletilým dítětem omezován.

Přestože se Ústavní soud v tomto ohledu s postupem obecných soudů neztotožňuje a odůvodnění jejich rozhodnutí nepovažuje za dostatečné, není tento dílčí zásah do práv stěžovatele způsobilý odůvodnit kasaci napadených rozhodnutí, a to především s přihlédnutím ke skutečnosti, že styk upravený obecnými soudy představuje "navykací

režim", který má sloužit k obnově vztahu a vazeb stěžovatele s nezletilými dětmi – s předpokladem navazujícího rozšíření styku. V budoucnu lze proto očekávat další změnu poměrů. Obecné soudy (a především rodiče v zájmu svých dětí) mohou úvahy Ústavního soudu v tomto ohledu dostatečně reflektovat.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 17. srpna 2017, sp. zn. I. ÚS 2527/17 – matka nerespektovala dohodu o střídavé péči o nezletilou a přestěhovala se do jiného vzdáleného města. Soud nařídil předběžné opatření v souladu s dohodou rodičů o střídavé péči. Matka proti tomuto rozhodnutí brojila s odkazem na její právo zvolit si svobodně bydliště.

11. Ústavní soud se ve své judikatuře zabývá opakovaně i přezkumem předběžných opatření o styku rodičů s dětmi a vyslovil již v minulosti závěr, že ústavní principy týkající se rozhodování o styku rodičů s dětmi dopadají i na rozhodnutí o předběžných opatřeních. **Ve věcech péče o nezletilé je nutno použít takové interpretace účelu předběžného opatření, který je v souladu s čl. 32 odst. 4 Listiny základních práv a svobod. Jinými slovy, předběžné opatření upravující styk rodičů s dětmi musí být použito s ohledem na charakter a význam jím chráněného zájmu, kterým je umožnit i rodiči, který s dítětem trvale nežije, pravidelný a co nejširší kontakt, protože je to právě množství času, ve kterém je možno realizovat i neverbální výchovné působení rodiče, tzv. výchova přítomností či příkladem, která je, jak je obecně známo, tou nejúčinnější výchovnou metodou.** Ústavní soud ostatně v minulosti již rozhodnutí o předběžných opatřeních, rozporná s tímto závěrem, zrušil [srov. např. náleží sp. zn. I. ÚS 618/05 ze dne 7. 11. 2006 (N 204/43 SbNU 279)]. **Ústavní soud si je vědom toho, že hrozí nebezpečí, že dítě si zvykne na uspořádání vztahů, které nastanou v době opatrovnického sporu, a proto preferuje takové nastavení vztahů, umožňující dítěti mít v zásadě rovnocennou zkušenost ze soužití s oběma rodiči.**

12. **V nyní posuzovaném případě je předběžné opatření nastaveno tak, že respektuje dosavadní životní styl dítěte, jeho stabilitu v místě, na které je zvyklé, a rovnocenný styk s oběma rodiči. Jediný důvod, proč matce nevyhovuje, spočívá v tom, že chce realizovat svou svobodu pobytu a pohybu a následovala nového partnera, který však není otcem dítěte. U tohoto nového partnera pak údajně vytvořila stabilní a pro dceru velmi prospěšné zázemí, aniž by však respektovala dohodu, kterou uzavřela s otcem dítěte a pak ji stvrdila před soudem, a dítě bez dalšího odvezla v rozporu s touto dohodou do vzdálenosti 250 km od jejího původního bydliště.**

B) Judikatura ESLP

Shrnutí

Vnitrostátní soudy mají obecně široký prostor pro uvážení v otázce rozhodnutí o svěřením dítěte do péče a v této souvislosti i s bydlištěm dítěte. Prostor pro uvážení je však užší v otázkách omezení styku rodiče s dítětem, v otázce nastavení právních záruk pro efektivní ochranu práva na rodinný život (rodičů i dětí). V takovém případě musí vnitrostátní orgány pečlivě zvážit okolnosti případu, rodinnou situaci, zvážit protichůdné zájmy stran a také nejlepší zájem dítěte. Odůvodnění soudů musí být relevantně a dostatečně odůvodněné. Neaktivita vnitrostátních orgánů nesmí vést k tomu, že případ bude fakticky rozhodnut pouze plynutím času.

B. 1. Klíčová judikatura k předběžnému opatření a určení bydliště dítěte

- **Petrov a X proti Rusku** (č. 23608/16, rozsudek ze dne 23. října 2018) - Vnitrostátní únos dítěte matkou z Petrohradu do Nižnij Novgorodu, následné omezování a rušení styku s otcem – stěžovatelem. Porušení článku 8.

“99. (...) Thus, the Court has recognised that the authorities enjoy a wide margin of appreciation, in particular when deciding on custody. **However, stricter scrutiny is called for as regards any further limitations, such as restrictions placed by those authorities on parental rights of access, and as regards any legal safeguards designed to secure an effective protection of the right of parents and children to respect for their family life. Such further limitations entail the danger that the family relations between a young child and one or both parents would be effectively curtailed** (see *Sahin*, cited above, § 65, and *Sommerfeld*, cited above, § 63).(...)

106. It is not the Court's task to take the place of the domestic authorities in deciding in whose favour a residence order should be given in respect of a child of divorced parents. However, in this sphere, the Court's review **is not limited to ascertaining whether a respondent State exercised its discretion reasonably, carefully and in good faith; it must determine whether the reasons adduced by the domestic courts in child residence proceedings were relevant and sufficient.** In particular, the Court has competence to ascertain whether the domestic courts, when taking such a decision, **conducted an in-depth examination of the entire family situation and a whole series of relevant factors and made a balanced and reasonable assessment of the respective interests of each person, with a constant concern for determining what the best solution would be for the child** (see the case-law cited in paragraph 98 above).“

- **[Gruzdeva proti Rusku](#)** (č. 13553/09, rozhodnutí ze dne 8. července 2014) - Stěžovatelka opustila manžela a vzala s sebou děti. Během rozvodového řízení se neupravilo místo pobytu dětí, zůstávali u matky. Děti následně od matky odvedla k otci chůva, policie jedno dítě dokázali navrátit do péče matce, otec syna “unesl” a následně umožňoval stěžovatelce jen omezený kontakt. Oba rodiče podali žádost o určení bydliště dětí, soudy rozhodli o bydlišti dětí u otce. Matka namítala, že nebyl zohledněn nejlepší zájem dítěte.

65. The margin of appreciation to be accorded to the competent national authorities will vary in accordance with the nature of the issues and the importance of the interests at stake. **Thus, the Court recognises that the authorities enjoy a wide margin of appreciation when deciding on child residence matters** (see, *inter alia*, *C. v. Finland*, no. [18249/02](#), § 53, 9 May 2006, and *Wildgruber v. Germany*, (dec.) nos. [42402/05](#) and [42423/05](#), 29 January 2008). **However, a stricter scrutiny is called for in respect of any further limitations, such as restrictions placed by those authorities on parental rights of contact, and of any legal safeguards designed to secure an effective protection of the right of parents and children to respect for their family life.** Such further limitations entail the danger that the family relationship between the parents and a young child would be effectively curtailed (see *T.P. and K.M. v. the United Kingdom [GC]*, no. [28945/95](#), § 71, ECHR 2001-V (extracts)).(...)

- **[Antonyuk proti Rusku](#)** (č. 47721/10, rozsudek ze dne ze dne 1. srpna 2013) - Matka dvou dětí, po několika depresivních epizodách a hospitalizaci se rozhodla odejít od manžela. Manžel podal návrh na zbavení svéprávnosti matky. Následně podal otec návrh na rozvod a návrh na určení bydliště dětí u něj. Matka namítala porušení svých procesních práv a kritizovala, že vnitrostátní soudy vycházely především ze závěrů znaleckého posudku o jejím psychickém stavu. Soud se zaměřil na rozhodování o bydlišti dětí podle článku 8 a rozhodl o jeho porušení.

118. **The margin of appreciation left to the competent national authorities varies according to the nature of the issues in dispute and the importance of the interests at stake. Accordingly, the Court acknowledges that the authorities enjoy considerable latitude, in particular as regards rights of custody.**

On the other hand, additional restrictions, such as those imposed by the authorities on the parents' right of access, and legal safeguards designed to ensure the effective protection of the right of parents and children to respect for their family life, require closer scrutiny. Such additional restrictions carry the risk of undermining the family relationship between a young child and one or both parents (ibid., § 63).(...)

- **C. proti Finsku** – (č. 18249/02, rozsudek ze dne 9. května 2006) - Spor mezi stěžovatelem a novou partnerkou mrtvé matky o tom, komu budou svěřeny děti do péče. Pro vnitrostátní soudy mělo rozhodující váhu přání dětí ohledně toho u koho chtějí být v péči; v této otázce došlo k porušení článku 8; nedošlo k porušení článku 8, pokud jde o tvrzený nedostatečný kontakt s dětmi ze strany stěžovatele.

53. *The margin of appreciation to be accorded to the competent national authorities will vary in accordance with the nature of the issues and the importance of the interests at stake. Thus, the Court has recognised that **the authorities enjoy a wide margin of appreciation, in particular when deciding on custody** (see *Elsholz v. Germany [GC]*, no. 25735/94, § 49, ECHR 2000-VIII; and *Kutzner*, cited above, § 67).*

60. *The Court recalls that while that the authorities enjoy a wide margin of appreciation, in particular when deciding on custody. However, **a stricter scrutiny is called for as regards any further limitations, such as restrictions placed by those authorities on parental rights of access, and as regards any legal safeguards designed to secure an effective protection of the right of parents and children to respect for their family life.** Such further limitations entail the danger that the family relations between a young child and one or both parents would be effectively curtailed (see *Elsholz v. Germany [GC]*, no. 25735/94, § 49, ECHR 2000-VIII; and *Kutzner*, cited above, § 67).*

B. 2. Klíčová judikatura k rozhodnutí *de facto* uplynutím času

- **Ribić proti Chorvatsku** (č. 27148/12, rozsudek ze dne 2. dubna 2014) – Stěžovatele opustila partnerka i s novorozeným synem. Matka odmítala kontakt syna se stěžovatelem, stěžovatel viděl syna pouze dvakrát během 3 let. Soudy vydaly několik předběžných opatření a následně i samotným rozhodnutím umožnili styk syna a stěžovatele, zatímco syn zůstal v péči matky. Matka neuposlechla žádné opatření ani rozhodnutí o styku otce se synem. V důsledku otec syna neviděl několik let. Matka byla odsouzena trestním soudem za dlouhodobé maření výkonu soudních rozhodnutí. Stěžovatel namítal průtahy v řízení a nedostatečnou aktivitu v zajištění styku ze strany státních orgánů, jelikož syna viděl v průběhu 18 let pouze třikrát. Porušení článku 8 Úmluvy.

92. *Given that an **effective respect for family life requires that future relations between parent and child be determined solely in the light of all the relevant considerations and not by the mere passage of time** (see *Diamante and Pelliccioni v. San Marino*, no. [32250/08](#), § 177, 27 September 2011), **the ineffective, and in particular delayed, conduct of custody and contact proceedings may give rise to a breach of positive obligations under Article 8 of the Convention** (see *Eberhard and M. v. Slovenia*, no. [8673/05](#) and [9733/05](#), § 127, 1 December 2009, and *S.I. v. Slovenia*, no. [45082/05](#), § 69, 13 October 2011) **as procedural delay may lead to a de facto determination of the matter at issue** (see *H. v. the United Kingdom*, 8 July 1987, § 89, Series A no. 120). Therefore, in cases concerning a person's relationship with his or her child **there is a duty to exercise exceptional diligence in view of the risk that the passage of time may result in a de facto determination of the matter.***

93. (...) *The adequacy of a measure is to be judged by the swiftness of its implementation, as the passage of time can have irremediable consequences for*

relations between a child and the parent who does not live with him (see, for example, *Fernández Cabanillas v. Spain* (dec.), no. [22731/11](#), § 48).

96. *Therefore, in the present case the Court's task consists in examining whether the alleged delays in the custody and contact proceedings led to a de facto determination of the matter at issue, and whether the domestic authorities have taken all necessary steps that could reasonably be demanded in the given circumstances to enforce the applicant's contact rights or otherwise facilitate reunion between him and his son* (see, for example, *Z. v. Slovenia*, no. [43155/05](#), §§ 149 and 157, 30 November 2010).

- ***Z. proti Slovinsku*** (č. 43155/05, ze dne 30. 11. 2010) – Spor o péči o dítě a předběžná opatření nesezdaného páru, stěžovatele opustila partnerka i s dcerou. Matka následně trpěla psychickými problémy a byla několikrát hospitalizována. Několikaleté komplikované řízení o styku (včetně několika psychologických posouzení matky i otce, podání trestního oznámení matkou na otce – údajné sex. obtěžování dcery) a svěření dcery do péče. Stát dostal svým závazkům vyplývající z článku 8. Konkrétní okolnosti případu (obvinění ze sex. obtěžování, podezření na psychologickou diagnózu matky, několik odborných posouzení psychologů) odůvodnily dlouhé řízení. Orgány podnikly nezbytné kroky k zajištění kontaktu včetně udělení pokuty matce při obstruování kontaktu otce a dcery. Neporušení čl. 8.

143. *In cases concerning the enforcement of decisions in the sphere of family law, the Court has repeatedly found that what is decisive is whether the national authorities have taken all necessary steps to facilitate the execution as can reasonably be demanded in the special circumstances of each case* (see, *mutatis mutandis*, *Hokkanen*, cited above, § 58; *Ignaccolo-Zenide*, cited above, § 96; *Nuutinen*, cited above, §128; and *Sylvester v. Austria*, nos. [36812/97](#) and [40104/98](#), § 59, 24 April 2003).

144. *In this context, the adequacy of a measure is to be judged by the swiftness of its implementation, as the passage of time can have irremediable consequences for relations between the child and the parent who do not cohabit* (see *Ignaccolo-Zenide*, cited above, § 102).

160. *In so far as the first applicant stated that living with O. Č. was a traumatic experience for the second applicant, the Court sees no indication that the authorities acted in disregard of the vulnerability of the child or failed to protect her. The Court reiterates that the domestic courts, when faced with O.Č.'s mental illness, the second applicant's alleged sexual abuse and the generally tense relations between the first applicant and O.Č., had a difficult task. Having already found that the decision-making process, seen as a whole, provided the applicants with the requisite protection of their interest (see paragraphs 149-156) and regard being had to the fact that the decisions were based on relevant reasons and supported by experts' opinions, the Court cannot find that the Slovenian courts did not sufficiently take the best interest of the child into account.*

Judikatura Nejvyššího soudu

sp. zn. 24 Cdo 2530, 2533, 2534/2022

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. 6. 2022, sp. zn. 24 Cdo 2715/2021, uveřejněné pod číslem 23/2023 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek.

Právní věta: Mezinárodní příslušnost (pravomoc) soudu ve věcech rodičovské odpovědnosti ve vztahu k dítěti staršímu 16 let, které bylo neoprávněně odebráno (přemístěno) nebo zadrženo jedním z rodičů na území členského státu Evropské unie, se určuje podle čl. 8 odst. 1 nařízení Brusel II bis.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 12. 2016, sp. zn. 21 Cdo 2850/2016, uveřejněné pod číslem 50/2018 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek.

Právní věta: Pro závěr, zda nezletilé dítě získalo obvyklý pobyt na území jiného členského státu Evropské unie podle čl. 8 odst. 1 Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000, je vedle zjištění, že zde dítě žije po delší dobu a je zde sociálně a rodině začleněno, rovněž významná i vůle rodičů projevená v dohodě o výkonu povinností a práv z rodičovské odpovědnosti.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 11. 2015, sp. zn. 21 Cdo 3572/2015.

Právní věta: Obecně není vyloučeno, aby o přenesení příslušnosti na jiný soud podle ustanovení § 177 odst. 2 o. s. ř., ve znění účinném do 31. 12. 2013, rozhodl soud příslušný podle ustanovení § 88 písm. c) o. s. ř. i v průběhu konkrétního probíhajícího řízení ve věci péče o nezletilého, je-li to v jeho zájmu.

Citované usnesení obsahuje též na dané téma závěr: „Zájem dítěte jednak dochází naplnění v požadavku, aby o jeho poměrech rozhodoval soud, který k tomu má nejlepší podmínky, a jednak slouží jako korektiv, který i když by jinak byly dány místní souvislosti, ponechává soudu prostor pro uvážení, který soud věc projedná a rozhodne. Přenesení příslušnosti tak bude bránit např. pouhá snaha jednoho z rodičů o „legalizaci“ pobytu dítěte v jiném místě (často značně vzdáleném), než je původní bydliště, vedená snahou o omezení či znemožnění styku dítěte s druhým z rodičů“.

K uvedenému závěru též i pro poměry právní úpravy účinné od 1. 1. 2014:

usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. 10. 2016, sp. zn. 21 Cdo 122/2015

usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 1. 2019, sp. zn. 21 Cdo 2500/2018

usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 3. 2024, sp. zn. 24 Cdo 84/2024